

Kinda István

BÁNYÁSZOK, MÉSZÉGETŐK, ROCKEREK ERDŐVIDÉKEN¹

Erdővidék

Erdővidék a ma használatos értelemben a Baróti-medence természetföldrajzi fogalmának feleltethető meg, beleértve környező erdős hegykeretét. Történelmileg viszont egy egyházszervezeti fogalom, az a református egyházmegye (esperesség), amely két székely szék, Udvarhelyszék és Háromszék találkozásánál jött létre, ezek itteni társ-, illetve fiókszékeinek (Miklósvárszék és Bardoc-fűszék) gyülekezeteit és a hozzájuk tartozó híveket fogva össze.² A viszonylagos szabadságot élvező székely társadalomra a 18. században ráépült a katonai határőrrendszer, egy évszázaddal később pedig már a katonáskodás a társadalmi felemelkedés egyik útjává vált – jelzi a néhány éve megjelent, *Tábornokok földje, Erdővidék* című könyv, melyből kiderül, hogy Erdővidék összesen tizennégy tábornokot, húsz ezredest, kilenc alezredest és tizennyolc őrnagyot állított a haza szolgálatába.³

Erdővidék gazdaságtörténeti képéhez a 19. századtól a piaci igényeket kielégítő kisipari mesterségek kialakulása és ennek függvényeként a nagyitáji munkamegosztás, a különböző termékekre szakosodott települések is hozzátartoznak. Kis térség, de különleges kultúrtáj: nagyjai között említhetjük Benkő József történész, botanikus, Bölöni Farkas Sándor író, műfordító, Benedek Elek, a nagy mesemondó és irodalomszervező, Kriza János unitárius püspök, folklorista, Baróti Szabó Dávid költő, Gaál Mózes ifjúsági író személyét és munkásságát.

2007-től végzett terepmunkáim során világossá vált, hogy az *erdővidékiség* különleges életérzést, a székely mivoltához már-már anakronisztikus módon ragaszkodó, önmagát erdőkkel körülvevő rezerváltumban érző székely közösség habitusát jelenti. Nagy

mértékben rányomta bélyegét az identitás alakulására az a körülmény, hogy a térség két évszázada nagy erőfeszítéseket, kinszenvedéseket, emberi áldozatokat igénylő bányavidékké vált. A helyiek a székelységen belüli végvárként értékelt társadalomföldrajzi pozíciót és a lakosság különleges fizikai teljesítményeit megjelenítő narratíváit az erdővidéki kollektív identitást építő státustörténetekként⁴ forgalmazzák.

Szerencse le, szerencse fel

A térség természeti erőforrások tekintetében felfedezésük idején, a 19. század elején kimeríthetetlennek tűnt: erdő bővében, az altalajkincsek – vas, szén – bányászatát akkor még csak tervezték. A Brassói Bánya- és Kohóegylet már 1855–1872-ben hasznosította a baróti szenet, évi 1000–1200 tonnát szállítva a szomszédos erdőfülei vasgyárnak.⁵

Az első szénbánya 1872-ben nyílt meg a Baróthoz közeli Köpecbányán, az erdőfülei vasbányát pedig 1875-ben már megszüntették. Kozma Ferenc közgazdasági munkájában 1879-ben azt írta, hogy „ma már egyedül a bodva[j]i vashámor áll fenn, Erdővidéken (Udvarhelymegye), Magyar-Hermány határain”,⁶ ez az a kohó, ahol három évtizeddel korábban Gábor Áron ágyúkat öntött a székely szabadságharcosok számára.

Ugyancsak Kozma számol be arról, hogy a lignit, azaz a barnaszén Erdélyben „sehol oly nagy kiterjedésű, gazdag rétegekben nem mutatkozik, mint a Hargita déli és délnyugati nyujtványaiban. (...) Vargyas, Száldobos, Baróth határain át Köpecz és Felső-Rákosig terül el. Itten bír mintegy 4 négyszögmérföldnyi területtel egy barnaszénbányát az »Erdélyi kereskedelmi és Hitelbank«.”⁷

¹ A dolgozat 2014-ben Baján egy ünnepi kötetben jelent meg (KINDA István 2014). Javított változatának itteni közlésével a téma „hazahozása”, az erdővidéki és háromszéki közönséggel való megismertetése a célunk.

² BENKŐ József 2014, 25–27, 245–246, 251–252, 266, 275, 280, 574–580, 615–627. Az egyházmegye eredeti, református gyülekezettel rendelkező székely településcsoportjához három további magyar község, és pedig két volt Felső-Fehér vármegyei (az unitárius Felsőrákos és Úrmös), valamint egy Brassó-vidéki (a lutheránus Apáca) kötődik ide szórványhívekkel, rokoni kap-

csolatokkal stb.

³ NAGYBACZONI MOLNÁR Ferenc 2010.

⁴ KESZEG Vilmos 2011, 182–187. A terminus legitimációs célzatú biografikus történeteket jelöl, melyek a társadalmi pozíciót, társadalmi kapcsolatokat és megvalósításokat, teljesítményeket magyaráznak és tesznek közismertté a státus elfoglalása, illetve megőrzése érdekében.

⁵ CSEREY Zoltán 2008, 43.

⁶ KOZMA Ferenc 1879, 280.

⁷ Uo., 281.

S hogy kik dolgoztak a tárnákban, kizárólag kézi szerszámokkal? „A termeléshez szükséges munkaerő a bánya vidékén élő székelyek között kellő mértékben feltalálható, s ha ez által számukra tisztességes és biztos kereset nyílt, a bányatulajdonosok is meg vannak nyugodva azon, hogy erőteljes, ügyes munkásokat bírnak. Nyáron át 80–90 munkás, télen három anynyi dolgozik.”⁸

A bányászat az iparosodás útjára állt Romániában a húzóágazatok legjelentősebbikévé vált. A gyárak és üzemek nyersanyaggal és fűtőanyaggal való ellátásában Erdővidéknek is megvolt a leosztott szerepe. 1958–59-ben két belművelésű bányát nyitottak Vargyason, 1962-ben brikettgyárat, amely az addigi porhulladékot, szénport magasabb fokon hasznosította, préselt fűtőanyagot készítettek belőle. 1968-ban, a készletek fogyásával előbb Felsőrákoson, majd 1969-ben Baróton nyitottak szénbányát.

Kovácsna megye korabeli ismertetésében a bányászat terén is illetékes szerzők azt írták, hogy a köpecsi bányavállalat az ország egyik legjobban működő szénbányája, a megye legrégebbi ipari egysége. 1969-ben 900 ezer tonna barnaszenet és 100 ezer tonna brikettet termelt. A Bazalt nevet viselő, építőanyagot gyártó helyi ipari vállalat emellett egyéb, feltáratlan altalajkincsek kiaknázását is megkezdte további bányák létrehozásával: andezit-, mészkő-, bentonit-, diatomit-, homok-, kavicsbánya nyílt Erdővidék településein.⁹ A bányavállalatnak Barót környékén több mint 2000 alkalmazottja volt, ugyanitt az erdőkitermelésben több mint 400-an dolgoztak. A szénbányászat a vidéken 2006-ban megszűnt, csupán Felsőrákos határában konzerváltak egy külszíni fejtést.

A környezetre gyakorolt pusztító hatásuk mellett az említett ipari vállalatok közel másfél évszázadon keresztül jelentősen hozzájárultak az erdővidéki emberek tisztas megélhetéséhez, gyarapodásához, s egy sajátos munkakultúra kialakulásával együtt az életforma és mentalitás is különleges jegyeket öltött magára.

Életkörülmények és attitűdök

Az erdővidéki embernek már a mostoha környezet miatt is több nehézséggel kell megbirkóznia, mint a lapályosabb vidéken, *oda le Háromszéken*. Az emberi állóképességet a természetkielő ipar különböző ágazatainak – bányászat, mészégetés, szénégetés, favágás – művelése különösen próbára tette.⁹ A tárnákban az emberi erő a végtelenségig kiaknázásra került. Az erdőléshez nemkülönben a szívós munkavégzés kép-

zete társul. Mivel a térség társadalmának széles rétege kötődött valamiképpen ezekhez a foglalkozásokhoz, régiószinten kialakult a szívóosság, a nyers erő birtoklásának és a munkából fakadó edzettségnek a tudata, a bányai par hanyatlása után pedig a természetkielő mesterségekhez és a gazdálkodáshoz való visszatérés miatt az erdővidéki férfiakat napjainkig – a volt bardocszékiek dialektusában – *kemén embörökként* reprezentálják.

Mészégetést vizsgáló kutatásom során folyamatosan találok az erdővidéki erős emberek képzetével, a narratívákban az emberi történetek mögül minduntalan a mesék *Kőmorzsolója*, a természettel együtt élő *Robinson* vagy a gazdaságát és állatait védelmező erdőlakó, egyfajta *Vadölő* figurája bukkant elő. A mészégető például kézi szerszámokkal, szinte pusztán kézzel fejt ki a külszíni bányából a mészkőtömböket, melyeket apró darabokra tör, végül pokoli tüzet gyújt alájuk, szó szerint lágyra főzi a köveket. Munkája valamennyi fázisában a természet erőivel viaskodik: a követ kifeszeti az anyakőzetből, a katlantűz erejét képes szabályozni, öles fatörzseket csap szét egyetlen fejszesuhintással, fittyet hány az időjárás szeszélyeire.

Csak különleges környezet termel ki ilyen kvalitású embert: a Vargyas fölötti *Ejtőkőről* a szájhagyomány szerint az életképtelen gyermekeket és időseket taszították a mélybe, az őserdőségek és a vargyasi sziklaszoros barlangjai és természetes üregei a jégkorszakban barlangi medvék (*Ursus speleus*) és valószínűleg a neandervölgyi ősember lakóhelyeként, később folyamatosan emberőseink menedékeként szolgáltak. A Medvék forrása, Medvetemető, Medvebarlang, Farkas-ösvény helynevek hallatán nem kell csodálkozni, hogy a *Lokon* napjainkban is otthonosan mozognak a vadak, közülük különösen garázda az *örvös medvéként* ismert példány.

A Vargyas-szoros szétszórt tanyáinak lakóit – akik között gazdálkodót, erdészt, mészégetőt és szénégetőt is találunk – a mindennapok hétróbbái edzették meg. Különleges, hogy a civilizációtól 5–10 kilométerre az erdők fölötti tanyák lakói leginkább az embertől félnek: a vadállatok ugyanis megszokják, hogy nem tanácsos kivívni az erdei ember haragját. Nem csoda, hisz elismerően emlegetik, hogy az egyik különösen szilaj erdőlakó gazda, a környéken *Betyárként* ismert figura azzal a, tehenét elragadó medvével kelt birokra és szerezte vissza a jószágot, amely egyébként a lovas gazdákat rettegésben tartja. A természet és a munka által megedzett erdőlakó hitvallása: *amíg a fejsze a kezömben van, nem félok semmitől*.

⁸ Uo., 282.

⁹ BÁLINT Gyula et al. 1969, 76.

¹⁰ PALÁDI-KOVÁCS Attila 1988.

Az erdei embernek a szerszámai és állatai is fokozott állóképességűek: a szekerevel egyszerre két tonna mészko szállítását rutinosan megoldja, a lova különösebb terhelés nélkül viszi a terüt, kutyái szembe szállnak és *megcsípi* a vaddisznót, medvét.

Ebben a nagy szívósságot igénylő társadalom-földrajzi kontextusban az élet szélsőségekre kiélezett. A 19. század végén „Köpeczbányán a munkaidő 12 órás műszakokra oszlott, s a hosszú munkanap alól nem volt kivétel a gyermekmunkások számára sem, akiknek létszáma 1895 és 1908 között átlag 10 és 30 között váltakozott... 1887 és 1895 között egy-egy halálos kimenetelű balesetet jegyeztek fel. Az akkor használatos, ácsolás nélküli kamrapillér-fejtési mód, a bányatüzek veszélynek tették ki a telepet, semmilyen biztonságot nem nyújtottak a fejtésben dolgozó munkásság számára.”¹¹ Csak 1950-től közel 70 halálos áldozata volt a bányászerecsétségeknél: omlás, vízbetörés, sújtólégrobbanás, szén-dioxid okozta fulladás, bányatűz miatt.¹² A szám nem tartalmazza a favágókat és mészégetőket érintő baleseteket, amelyek, mint maga az életük, durva, robusztus, végzetes. A 2000-es évek elején a külszíni mészköbánya több méter magas párkányáról lezuhant egy nehézipari méretű homlokrakodó gép (ún. *vóla*) – a baleset során a gépkezelő meghalt, a mészégető egyik karját csak *odacsípte*, s több órába telt, hogy a szikla és az acél szorításából kiszabadítsák. A faluban elterjedt narratívák következtetése, hogy a kőfejtésen dolgozó ember felülkerekedett az elemekkel való harcában. A mészégető, akinek a *druzsba* (láncfűrész) *beléfutott a lába fejibe*, apró bosszúságként értékelve helyzetét, a saját szekere ment orvoshoz.

Az erős férfiak mellett erős asszonyok a társak. Nem ritka a férfival versenyt dolgozó feleség, a napszámos férfimunkát vállaló asszony. Egészségükre, testi épségükre a férfiakhoz hasonlóan alig vigyáznak, nehézségeiket erőből oldják meg, viselkedésükben hiába keresünk finom, nőies vonásokat.

Erdővidéken a barátságok és a konfliktusok is a szokványosnál komolyabbak, mélyebbek. A nézeteltéréseket gyakran életre-halálra intézik: volt, aki több ízben is börtönbe került erőszakossága miatt, az egyik napszámosát például kalapáccsal verte meg, s bűnét súlyosbította, hogy *a cigánnak a fejét ütte, hogy ne sántuljon*.

Antiszociálisnak tűnő viselkedésük ellenére többnyire megértően viszonyulnak és nagymértékben tudnak azonosulni erdei szereplőinkkel a település lakói. A civilizációtól távol a hozzájuk betérő termé-

szetjárók számára mindig akadt friss sajt, túró, hagyma, egy pohár pálinka.

A térség társadalmához nem illenek a kifinomult, ebben a környezetben esetlennek tűnő városi allűrök, a nem egyenes utat kereső, ravaszkodó emberek. Napokig kacagva emlegetik a kutya elől menekülő operatőrt, a gyámoltalan fotóművészt, aki pénzzel szeretné fotózásra bírni őket. Nemcsak a könnyelműnek tartott életformát, de annak javait is megvetik: *halat soha nem eszök* – mondja nevetve az egyik mészégető, s ebben benne van a véletlenre alapozók vagy munka nélküli megélhetést választók fölötti ítélet is.

Erdővidék, a nagyivók földje

A szakirodalom példáiból kiindulva nem csak Erdővidék esetében figyelhető meg, hogy a természetközeli, nehéz munkát végző *kemén embörök* az alkoholfogyasztásban is más standardokhoz mérik állóképességüket.¹³ Az alkohol a hagyományos falusi társadalomban a férfi szerep, a társadalmi érintkezés, az ünnep hozzátartozója. Az alkoholfogyasztás egyben erőpróba, amelyet bírnia kell egy férfinak ahhoz, hogy dolgozni tudjon, és megtalálja a kellő hangnemet kollégáival. Az alkohol erejével szembeni kevésbé sikerült ellenállás aztán a későbbi beszédesemények során emlékeztetéssé, nevetségessé teszi a résztvevők számára a közösen elkövetett erkölcsi kilengést.¹⁴

Erdővidéken a mészégetés *olyan munkahely, hogyha szeszöl, evvel foglalkozik, akkor nem tud jó meszet égetni. De ha nem szeszöl, s odafigyel, s csinálja, akkor jó kell, hogy legyen. Sose sikerült, hogy beduvassszam [a katlant], vagy ne égessem jól*. Mivel az erdei iparban dolgozók a szabadban, erdőn tevékenykednek, semmiféle szabályozás nem köti őket az italtól való tartózkodáshoz – például nem vezetnek autót –, az erő érzését egy-egy pohár pálinkával fokozzák. Az egyik mészégető tapasztalatból tudja, hogy mennyi a munkása egyszeri adagja: *Neki nem kellett pálinkát adni vaj egy pohárral, de többet gátá. Részögödött meg. Bár többen nagy ivók hírében állnak, a mészégetők igyekeznek visszaszorítani az égetés idejére a szeszfogyasztást, hisz nagy a tétje: a veszély mellett jelentős anyagi kár keletkezhet. Emlegetnek olyan mészégetőt, aki egymás után háromszor duvasztotta magára a katlant berakás közben. [Volt, hogy valakiket odaütött rakás közben...] Ja igen, igen. (nevet) Hát ok akkor meg vótak részögödve, osztán odaszorította vót az öreget. [Nem lett semmi bajuk?] Nem, jó mészégető vót az, I. bácsi.*¹⁵

¹¹ KISGYÖRGY Zoltán – VAJDA Lajos 1972.

¹² KISGYÖRGY Zoltán 2008.

¹³ Vö. KATONA Imre 1963.

¹⁴ KESZEG Vilmos 2007, 272–282.

¹⁵ Bővebben lásd KINDA István 2011, 54–55.

Erdővidék, a rockrezervátum

Erdővidék férfitársadalmának jelentős része a rockzenét hitvallásként fogja fel, a műfaj markáns dallamfrázisokkal, férfias, fémes riffekkel tűzdelt darabjait kedveli. A szocialista ipar beindulása után egy-egy ilyen elzárt ipari zóna eseménytelen bányászélete, az utánpótlást képző iskolák és az egységes jövőkép rányomta bélyegét a fiatal generációra, akik a változást, a szabadidő kihasználását a hagyományostól eltérően képelték el, kitörési pontokat kerestek. Esetünkben ez a zenében jelentkezett, melynek térhódítását az új technika megjelenése és elérhetősége is elősegítette. A hétköznapi fizikai kimerültségét, monotonitását okozó férfi-(bányász)munka presztízsét az 1970-es évektől elterjedő rockzene kultikus szintre emelte.

A szocreál művészet mellett a fémzene „kulturálisan” is megtámogatta Barót környékén a szerszámcsengéshez szokott férfiak önbecsülését, mitizálta a nyers erő szépségét. Nyilvánvaló, annak a sornak a mondanivalója, hogy *A gyémántot csak a gyémánt vágja, / erős legyél, ki az ütést is állja,*¹⁶ a bányászok szíve szerint, telitalálatként fogalmazta meg életérzésüket, hitvallásukat. Erdővidéken az 1970–80-as évek 20–30 éves nemzedékei számára a különböző műfajok közül jellemző módon a *heavy metal* ('nehéz fém') vált a legkedveltebbé, akkoriban főleg bakelit-lemezről hallgatták. Érdekes, hogy annak a lázadó ifjúságnak a tagjai, amely ezelőtt három-négy évtizeddel metált hallgatott, ma már apák és nagyapák lettek, de a zenehallgatási szokásaik és preferenciáik nem változtak. Ha ma végigmegyünk Erdővidék falvain, főleg Vargyason, hosszú, bekötött hajú, korosodó férfiakat láthatunk, akik egy-egy kocsmázás alkalmával, ha a hangulat odáig fokozódik, gyakorlott mozdulattal tépik le a hajgumit. Székelyföldön a falut *rockerközpontként*, sőt, mivel már nem divatos a rockerség, *rockrezervátumként* emlegetik. Egy helybéli szerint, *ha Vargyason születél, akkor sok választásod nem volt, mert rockernek születél... A szubkultúra diffúziója itt a szakirodalomban leírttól*¹⁷ eltérő módon ment végbe. [Hogy lettél rocker?] *Hát úgy, hogy apám valamikor rocker volt Vargyason.* [S átadta ezt a hagyományt?] *Hát nem, csak erre nevelt.*¹⁸

Hogy miért pont Vargyason alakult ki ez a nagy rockerközpont? Az adatközlő szerint az 1970-es, 1980-as években *vót egy olyan generáció, hogy vót rengeteg kapcsolatuk a brassai rockerekkel. S a brassai*

*rockereknek vót kapcsolatuk ezekkel a szászokkal, akik elmentek Németországba, onnan kapták a rengeteg zenét, hát azt mondják mindig, hogy „Deep-öt a vargyasiinak!”, na, me akkor az volt, na, ugye, a Deep Purple volt a menő banda, s akkor hozták a németek, Németből küldték a szászok be, a vargyasiaknak megvót az összes Deep Purple, s mindenki Deep Purple-t hallgatót, me az volt.*¹⁹

Napjaink székelyföldi rockmaratonjainak és -fesztiváljainak is a vargyasi rockerek a leghűségesebb törzsvendégei. Ennek a hagyományos rockeréletnek a szépségét az egyik vargyasi így foglalta össze: *hátrahagyod a családodat, este lejössz, megiszol legalább egy vidér sört, reggel felkelsz, fáj a fejed – őj, nem kellett volna ígyak –, ennyi. Mehetsz tovább. Kapsz egy fizetést, megint valamire elb.szod... egy normális élet ez.*²⁰

A rock mint világszemlélet társadalomba való ágyazottsága és annak hagyománya tényként kezelt Erdővidéken. A térség központjában, Barót városában a 2000-es évek elején rendszeresen megszervezték az öreg rockerek találkozóját, egy alkalommal épp az önironikus „Kövérén és kopaszon” mottóval. Sőt, a rock hagyománya a közösségi élet több szegmensét is átszövi, nem kirívó eset, hogy a hagyományos erdővidéki lakodalom éjfélutáni átcsap léggitározós-csapós rockbuliba, melynek idősödő résztvevői közül a kemény mag csak másnap reggel tér haza, olykor szakadt, sáros öltönyben.

A rockrezervátum terminus mögött a néhány évtizeddel ezelőtti világ iránt táplált nosztalgia, az ifjúkori életérzés visszaköszönése, a valamikori jelen maradványává, állandóvá tételének óhaja, kifejezése áll. Összecsend ezzel a Rolling Stones frontemberének, Mick Jaggernek egyik interjúja, melyben azt mondta, hogy a rock műfajában „senki sem akar egy szót sem hallani a legújabb albumodról”,²¹ mivel a rajongók a leginkább bejáratott régi dalokat szeretik.

Összegzés

Erdővidék területi elzártsága, a történelmi időkben betöltött védelmi szerepe, a kommunista időkben felvirágoztatott bányáskultúrája mind hozzájárult ahhoz, hogy ma a vidék lakossága nyers, rezervátumszerű világban élő székely közösségként reprezentálja önmagát. A bányáskultúra egyben a magányt és az önállóságot asszociálja a térség lakói körében. Annak ellenére, hogy

¹⁶ Ossian: *Ítéletnap*.

¹⁷ KESZEG Vilmos 2007.

¹⁸ VIII. Székelyföldi Rockmaraton: A vargyasiak megkülönböztetett helye az erdélyi rocktörténetben. (http://kukker.manna.ro/showvideo/1561/rockmaraton_8_a_vargyasiak_megkulonboztetett_helye_az_erdelyi_rocktortenetben; 2014. 01. 12.)

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

²¹ A rock 'n' roll tanulságai Mick Jagger szerint. (http://www.kulturpart.hu/zene/32144/a_rock_n_roll_tanulsagai_mick_jagger_szerint; 2014. 01. 14.)

egy letűnt korszak maradványa a múlt rendszerben Barót főterén állított, bányászokat mintázó szoborcsoport, melynek eltávolítását minden adandó alkalommal követeli a városlakók egy része, a pro és kontra érvek felsorakoztatása után a helyén maradt, hisz valamiképpen mégis a közösségi identitás megtestesítője, a dicső múltra történő emlékezés tárgyiasult mementója.

Kinda István – Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, Kós Károly u. 10., RO-520055; kinda_istvan@yahoo.com

Irodalom

- BÁLINTH Gyula – CSÍKI László – GAJZÁGÓ Márton – HARKÓ József – JECZA Tibor – KISGYÖRGY Zoltán – KÓNIA Ádám – TOMPA Ernő (szerk.)
1969 *Kovászna megye*, Sepsiszentgyörgy.
- BENKŐ József
2014 [2016] *Erdély*, Székely Nemzeti Múzeum – Tortoma Kiadó, Sepsiszentgyörgy–Barót.
- CSEREY Zoltán
2008 *Erdővidéki történeti tanulmányok (Erdővidéki Történeti és Természettudományi Tár VII.)*, Erdővidék Múzeuma – Gaál Mózes Közművelődési Egyesület, Barót.
- KATONA Imre
1969 Szeszfogyasztás – kocsmázás – mulatozások kubikmunkán, *Néprajzi Közlemények*, VIII/2–4, Budapest, 378–411.
- KESZEG Vilmos
2007 Van-e szubkultúrája a népi kultúrának? In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos (szerk.): *Csoportok és kultúrák. Tanulmányok szubkultúrákról*, BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 253–294.
2011 *A történetmondás antropológiája (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 7.)*, Kriza János Néprajzi Társaság – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozsvár.
- KINDA István
2011 Meszesek. Hagyományos iparűzés Vargyason, In: Uő: *Hagyományok béklyójában. Tanulmányok a falusi életmódok és kényszerstratégiák témaköréből*, Székely Nemzeti Múzeum – Kriza János Néprajzi Társaság, Sepsiszentgyörgy–Kolozsvár, 13–68.
2014 Bányászok, mészégetők, betyárok Erdővidéken, In: Kothencz Kelemen (szerk.): *Határjelek és hagyásfák: A hetvenedik életévébe lépő Bárh János tiszteletére írott tanulmányok*, *Bajai dolgozatok 18*, Türr István Múzeum, Baja, 565–573.
- KISGYÖRGY Zoltán
2008 Egekbe szállni fel, fel, szerencse fel! *Háromszék*, 2008. május 22. (http://www.3szek.ro/load/cikk/9623/egeknek_szallni_fel_fel_szerencse_fel; 2014. 01. 12.)
- KISGYÖRGY Zoltán – VAJDA Lajos
1972 *Köpecbánya 1872–1972*, Köpeci Bányavállalat, Sepsiszentgyörgy.
- KOZMA Ferenc
1879 *A Székelyföld közigazdasági és közművelődési állapota*, Budapest. [Hasonmás kiadása: Székely Nemzeti Múzeum – Státus Kiadó, Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda, 2008.]
- NAGYBACZONI MOLNÁR Ferenc
2010 *Tábornokok földje, Erdővidék*, Tortoma Kiadó, Barót.
- PALÁDI-KOVÁCS Attila
1988 *Életmód, foglalkozás, nemzetiség. Bányászat és erdei iparűzés a régi Gömörben (Gömör néprajza XIV.)*, Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszék, Debrecen.

Mineri, meșteri ai arderii varului, rockeri în Bazinul Baraolt

(Rezumat)

Bazinul Baraolt (în mare parte în jud. Covasna) este o zonă izolată, cu un trecut militar și având o cultură minieră înflorită în anii comunismului. Toate acestea au contribuit din plin la autoreprezentarea localnicilor drept o comunitate aprigă, o rezervație de secui. Intreprinderile industriale din Bazinul Baraolt, cu toate că au avut efect distrugător asupra mediului înconjurător, au contribuit în mare măsură la traiul decent ai celor de aici, timp de un secol și jumătate. Odată cu formarea unei culturi specifice de muncitori, formele de trai și mentalitățile au îmbrăcat de asemenea trăsături specifice. Lucru comun: Baraolt și zona lui se prezintă în mod tradițional drept tărâmul oamenilor tari, ai marilor băutori și ai rockerilor.

Miners, Lime Burners and Rockers in Erdővidék

(Abstract)

Its secluded nature, its past strategic significance and the blooming mining culture that developed here during the Communist era all number among the circumstances due to which the inhabitants of the Erdővidék region (Covasna County, Romania) came to regard their homeland as something of a rough Székely reservation for a rough Székely community. While industrial production took a heavy toll on the environment, it helped the people of Erdővidék make an agreeable living and even accumulate some wealth. With a specific sort of workers' culture emerging in the region, the locals' way of life and mentality also began to show certain peculiarities of their own. In the public mind, Barót (Baraolt) and its surrounding area are traditionally seen as a land of tough folks, hard drinkers and rockers.